دیموكراسی لەرووی مێژوویی‌و تیۆرییەوە

(خوێندنەوەی كتێبێكی بەڕێوەبەرایەتیی خانەی وەرگێران)

خوێندنەوەی/ مەم- ڕاگەیاندنی بەڕێوەبەرایەتیی خانەی وەرگێڕان

كتێبی "دیموكراسی لەرووی مێژوویی‌و تیۆرییەوە" كە زنجیرە "6"ی چاپكراوەكانی بەڕێوەبەرێتیی خانەی وەرگێڕانی سەر بە وەزارەتی رۆشنبیرییە، بەتیراژی (700) دانەو لەساڵی 2002دا چاپكراوە. .

ئەم كتێبە فكرییە كە باس لەچەمكی دیموكراسی دەكا لەرووی مێژوویی‌و تیۆرییەوە، لەنووسینی رۆشنبیر "ئانتۆنی ئاربلاستەر"ەو رێباز مستەفا لەفارسییەوە كردوویەتی بەكوردی. .

كتێبی "دیموكراسی لەرووی مێژوویی‌و تیۆرییەوە" كە لەدووتوێی "215" لاپەڕەی قەبارە مامناوەندیدایە، سەرباری پێشەكییەكی عیماد عەلی بۆ كتێبەكە، بەسەر دوو بەشدا دابەشكراوە، كە لەبەشی یەكەمیداو لەچەندین تەوەرەی جیاجیادا، رۆشنایی خراوەتەوە سەر چەمكی دیموكراسی لەرووی مێژوویییەوەو لەبەشی دووەمیشیداو لەرێی چەندین تەوەرەی جیاجیاوە، نووسەر باس لەدیموكراسی دەكا لەرووی تیۆرییەوە، ئەمە سەرباری ئەوەی لەسەرەتاكانی كتێبەكەدا "ئانتۆنی ئاربلاستەر" رۆشنایی دەخاتە سەر چەندین پێناسەی جیا بۆ چەمكی دیموكراسی. .

ئەم كتێبەی "ئاربلاستەر" كە لەنەوەدەكانی سەدەی رابردوودا نووسراوە، لەلاپەرەكانی بەراییداو كاتێك نووسەر پێناسەكانی دیموكراسی دەخاتە روو، ئاماژە دەكا بە بۆچوونی "فرانسیس فۆكۆیاما"، وەك لەكتێبی "كۆتایی مێژووو دوایین مرۆڤ"دا باسیكردووە، نووسەر باس لەوەدەكا بەبۆچوونی "فۆكۆیاما" كە بەرەچەڵەك ژاپۆنییەو بەرەگەزنامە ئەمەریكی، دیموكراسیی سەرمایەداری دەرخەری دواییترین‌و باڵاترین پێگەیشتنە دامەزراوەیی‌و سیاسی‌و ئابورییەكانی مرۆڤە، هەربۆیە لەمبارەیەوەو سەبارەت بە ئەم تێزەی "فۆكۆیاما" كە لەكتێبی "كۆتایی مێژوو. " كە دوای هەرەسی بلۆكی سۆشیالیستی نووسراوە، ئاربلاستەر باس لەوە دەكا ئەگەر رووداوە ناكاوەكان بەوجۆرە بەرچاوو خێرایە ناپایەداریی‌و نەمانی كۆمۆنیزمی وەك نمونەی یەكێتیی سۆڤیەتی پێشوو، لەهەمان كاتدا سەقامگیربوون‌و مەقبولییەتی دیموكراسییان لەناو سەرمایەدارییدا وەك سیستمێكی سیاسی–ئابوری نیشاننەدایە، ئەوا ئەو تێزەی "فۆكۆیاما" حوكمدانێكی سەرەرۆیانەو بەفیزدەبوو كە دەكرێ وەك گاڵتەیەكی فیكری نیازخراپانە لێكبدرابایەتەوە.

هەر لەم سەرەتایەداو دەربارەی دیموكراسی، نووسەر باس لەوەدەكا دەبوایە لەسەدەی بیستەمدا داكۆكی لەدیموكراسی بكرایە لەبەرانبەر فاشیزم بەر لەساڵی 1945و هەروەها لەبەرانبەر كۆمۆنیزم لە سەردەمی جەنگی ساردەوە، كە ئەم بانگەشەیەی نووسەر دەرخەری ئەوەیە نووسەر بەراددەیەك لەگەڵ بۆچوونی زۆربەی ئەو فەیلەسوف‌و بیرمەندانەدا یەكدەگرێتەوە كە بانگەشەی دیموكراسیی لیبراڵ دەكەن. هەر بۆیە دواتر نووسەر بانگەشەی ئەوە دەكات: ئەركێك ئیستا لەسەر شانی دیموكراتەكانە، هەوڵ‌و یارمەتیدانە بۆ جێگیركردنی سیستم‌و دامەزراوە گەلی دیموكراتیك لەو كۆمەگایانەدا كە تا ئێستا بە دیموكراسی ئاشنانین.

هەر لەسەرەتاكانی ئەم كتێبەیدا، ئانتۆنی ئاربلاستەر، باس لەوە دەكا دیموكراسی بەر لەوەی واقیعیەتێك بێ، چەمكێكە كە هیچ جۆرە مانایەكی دیاریكراوی نییەو مانا گەلێكی زۆر جیاو لێكدانەوەی جیای لە مێژوودا بۆ كراوەو تەنانەت ئەمڕۆیش لێكدانەوەی جیای بۆ دەكرێ. .

یەكێك لەو پێناسانەی بۆ دیموكراسی كراوە، بەوەی "دیموكراسی مانای حكومەتی زۆرینەیە"، ئەوە یەكێكە لەو پێناسانەی لەم كتێبەیدا ئاربلاستەر لەسەری رادەوەستێ‌و رەخنەی ئەوە لەو بۆچوونە بۆ دیموكراسی دەگرێ كە بەو پێناسە سادانە ناتوانین تێگەیشتنێكی وردو تەواو سەبارەت بە دیموكراسی بخەینە روو، كە دواجار ئەگەر دیموكراسی حكومەتی

زۆرینەبێ، ئەی چی لەمافی کەمینەبکرێو ئایا ڕەوایە مافی کەمینە پێشێلبکرێ، هەرچەندە بەدرێژایی ئەم کتێبەو کاتێك نووسەر باس لەئەزموونی دیموکراسیو هەڵبژاردن لەبریتانیادا دەکا، دەگاتە ئەو ئەنجامەی کە بەهۆی بوونی دوو پارتی زالهێزەوە لەبریتانیادا کە لەهەڵبژاردنەکاندا هەر جارەی یەکێکیان کورسی دەسەڵاتو زۆرترین کورسی پارلەمان مسۆگەردەکەنو کورسییەکانی پارلەمان لەنێوان خۆیاندا دابەشدەکەن، ئەمە لەکاتێکدایە دەشێ ژمارەیەکی زۆر هاووڵاتیان بەشدارییان لەدەنگدانیشدا نەکردبێ، بۆیە هێشتا ئەگەر لەسەر ئەو پێناسەیە بۆ دیموکراسی بووەستین کە حکومەتی زۆرینەیە، ئەو بۆچوونە بەتەواوی خۆی ساغدەکاتەوە کە دیموکراسیی بریتانیا دیموکراسییەك نییە حکومەتەکەی حکومەتی زۆرینەبێ.

نووسەر هەر لەسەرەتاکانی ئەم کتێبەیدا باس لەوە دەکا: ڕۆشنبیران لەسەرانسەری جیهانو بەدرێژایی مێژووو لەیۆنانی کۆنەوە تاوەکو سەردەمی هاوچەرخ، دیموکراسییان بەخراپترین جۆری حکومڕانیکردن داناوە، بەڵام لەناوەڕاستی سەدەی بیستەمەوە، ئیتر دیموکراسی لێکدانەوەی باشی بەخۆوە بینیووە. .

هەر لەم سەرەتایەدا، نووسەر ڕۆشنایی دەخاتە سەر ئامانجی ئەم لێکۆڵینەوەیەیو ئەو پرسیارانەیش کە دەیەوێ لەڕێی ئەم لێکۆڵینەوەیەوە وەڵامیانبداتەوە.

*　　*　　*

بەشی یەکەمی ئەم لێکۆڵینەوەیەی ئاربلاستەر کە تایبەتە بە قسەکردن لەسەر دیموکراسی لەڕووی مێژووییەوە، لەسەرەتاکەیدا ڕۆشنایی خراوەتە سەر داهێنانی دیموکراسیو لەمبارەیەوە نووسەر پێناسەی دیموکراسی کردووەو دواتر ڕۆشنایی دەخاتە سەر بۆچوونی چەندین فەیلەسووف کە سەبارەت بە دیموکراسی دوواون، لەوانە فەیلەسووفی یۆنانی "ئەرەستۆ" کە پێیوابووە "ناکرێ حکومەتی زۆرینەی دەوڵەمەندان بەشێوەیەکی تایبەت بە دیموکراسی ناودێربکەین". . بەو مانایەی ژمارە بەتەنیا بەهای دیموکراسی دیاریناکاو هەرچ کاتێ دارایی مرۆڤ بووە پایەی حکومەت، ئەوا لەگەڵ ئۆلیگارشیدا یەکدەگرینەوەو کاتێکیش کە هەژاران حوکمڕانیدەکەن ئەوا لەگەڵ دیموکراسیدا ڕووبەڕووین. . هەربۆیە، لەم تەوەرەیەی ئەم بەشە مێژووییەی لێکۆڵینەوەکەیدا، نووسەر نایەوێو مەبەستی ئەوەیش نییە چەمکی دیموکراسی بەو دەربڕینانەوە ببەسترێتەوە کە ناکۆکی چینایەتیو ململانێی کۆمەڵایەتی لەخۆدەگرن، ئەمە سەرباری ئەوەی نووسەر پێیوایە: دیموکراسی چ لەیۆنانی کۆنو چ لەزانستی سیاسەتی دوو سەدەی ڕابردوودا (واتە سەدەکانی هەژدەو نۆزدەدا) هەرگیز بەبێ ململانێو ناکۆکی نەهاتووەتەدی، ململانێیەك کە بەزۆری ململانێیەکی چینایەتیبووە، کە لەسەدەی بیستەمیشدا کەم تازۆر لەهێنانەدی دیموکراسیداو لەبەشێکی زۆری وڵاتانی جیهان حاڵەتی لەوجۆرە ململانێیە بوونیان هەبووە.

هەر لەم تەوەرەیەی ئەم بەشەدا، نووسەر باس لەهەریەکە لە ئەفلاتوونو سوقرات-ی فەیلەسووف دەکا کە هەمیشە ڕەخنەیان لەدیموکراسی گرتووەو لەمبارەیەوە نووسەر باس لەوەدەکا: هەندێ پێیانوایە مەسەلەی بڕیاری ژەهرخواردکردنی "سوکرات" لەساڵی 399ی پێش زاییندا، لەهەموو شتێ زیاتر ناوبانگی دیموکراسی ئەسینایی لەکەدارو ناشیرین کرد. . هەرچەندە دواتر نووسەر دەگاتە ئەو ئەنجامەی کە ناشێ بڕیاری دادگاییکردنی سوکراتو ژەهرخواردکردنی بخەینە ملی دیموکراسی ئەسیناییو ئەنجامگیریی تایبەتی لێبخەینەوە، کە ئەو دەرئەنجامە زیاتر دەسەڵاتی کلاسیکی دژە دیموکراتیك لەئەورووپادا دەیخاتەڕوو، نەك سەرنجێك لەسەر دیموکراسی ئەسینایی. . هەر لەم تەوەرەیەداو لەقسەکردنیدا سەبارەت بە دیموکراسی ئەسینایی، نووسەر بەردەوام دەبێ لەداکۆکیکردن لەو دیموکراسییەی کە لەئەسینادا هەبووەو جەخت لەوە دەکاتەوە سەرباری ئەوەی لەدنیای هاوچەرخدا لیبراڵەکان دیموکراسی بەهەڕەشەیەکی کاریگەر دەزانن بۆ سەر ئازادیی تاك، بەڵام ئازادیی ڕادەربڕین لەئەسینادا بەشێکی تەواوبووە لە دیموکراسیو هەروەها نووسەر پێیوایە: لەدیموکراسی ئەسینادا،

پەیوەندییەکی ئەندامشێوەیی هەبووە کە تەنانەت ئەوانەیشی کە دژی دیموکراتی قسەیان کردووە وەکو ئەرەستۆیش دانی پیادەنێن.

لەکۆتاییەکانی ئەم تەوەرەیەدا سەبارەت بە دیموکراسی لەرووی مێژووییەوە، نووسەر باس لەوەدەکا: زۆر لەو نووسەرانەی لەسەر دیموکراسییان نووسیووە، لەوباوەڕدان ئەزموونی دیموکراسی لەیۆنانی کۆندا کەمێك لێکچوویی لەگەڵ دیموکراسی لەدنیای هاوچەرخدا هەیە. بەڵام دواتر نووسەر رەخنە لەو بۆچوونانە دەگرێ‌و پێی‌وایە مەسەلەکە بەتەواوی پێچەوانەی ئەو بۆچوونانەیە.

* * *

سەبارەت بەتەوەرەی دووەمی ئەم بەشەی کتێبی دیموکراسی، کە ئەم بەشەی بۆ قسەکردن لەسەر دیموکراسی لەرووی مێژووییەوە تەرخانکراوە، تیایدا نووسەر باس لەچەندین سیستمی جۆراوجۆر دەکا" کە بەدرێژایی مێژوو لەبەجێهێنانی دیموکراسیدا پیادەدەکران‌و نەتوانراوە لەهیچ کامیاندا بەشێوەیەکی رەها کاتی سەرهەڵدان‌و تێڕوانین‌و پیادەکردنی کاری دیموکراتییانەی هاوچەرخ پیادەبکرێ‌و لەمبارەیەشەوە نووسەر باس لەرۆڵی کڵێساو خەڵکی هەژارو ئەنجومەنەکانی ئەسینا دەکا لەپیادەکردنی دیموکراسییدا، ئەمە سەرباری ئەوەی رۆشنایی دەخاتە سەر چەمکی دیموکراسی لەرووی مێژووییەوە لەوڵاتانی بریتانیاداو جەخت لەوەیش دەکاتەوە هەمیشە دیموکراسی راستەقینە لەبەرژەوەندیی خەڵکی هەژاردایە. .

هەر لەمبارەیەوەو بۆ زیاتر خستنەرووی دیموکراسی لەرووی مێژووییەوە، نووسەر ئاماژە بەبۆچوونی چەندین فەیلەسووف‌و بیرمەنددەکا کە بەدرێژایی مێژوو سەبارەت بە ناساندنی دیموکراسی خستوویانەتەروو، لەوانە: جۆن لوك، ریچارد ئۆڤەرتۆن، جۆن وایڵدمان، ئایرتۆن، جۆرج بۆکنان، ئێدمۆند بێرگ‌و چەندین رۆشنبیری‌تر. .

* * *

تەوەرەی سێیەمی ئەم بەشەی کتێبی "دیموکراسی لەرووی مێژوویی‌و تیۆرییەوە"، تەرخانکراوە بۆ قسەکردن لەسەر سیاسەتی جەماوەری‌و تیایدا نووسەر باس لەشۆڕشی فەرەنسا دەکا کە بووە ئیلهامبەخشی سەرهەڵدانی کۆیلەکانی هایتی‌و بزووتنەوەکانی ئەفەریقیای باشوورو چۆنیەتی خستنەرووی مەسەلەی دیموکراسییی دەسەڵاتی خەڵك بەبێ چارەسەر، بەتایبەتی لەکاتی راگەیاندنی سەربەخۆیی ئەمەریکادا لەساڵی 1776ی زایینیداو کاتی داڕشتنی یاسای بنەڕەتی‌و راگەیاندنی سەربەخۆیی ئەمەریکا کە لەلایەن "تۆماس جیفەرسۆن"ی سێیەمین سەرۆك کۆماری ئەمەریکاوە، داڕێژرا. . هەر لەم بەشەدا، نووسەر باس لەوە دەکا: یاسای بنەڕەتی ئەمەریکا لەلایەن فەیلەسووفانی ئەو سەردەمەوە بەشێوەی جیاجیا لێکدراوەتەوە" کە گوایە تیایدا پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی دیموکراسییان لەپێشکەوتنی سیاسی جیاکردووەتەوەو هەروەها بەخشینی مافی دەنگدان بەکرێکاران لەوکاتەدا، هەستی بەرپرسیارێتیی لەهاووڵاتیاندا دروستکردووە. .

هەر لەم تەوەرە مێژووییەدا سەبارەت بەدیموکراسی، ئانتۆنی ئاربلاستەری نووسەر باس لەوەدەکا تەنانەت لەسەدەی بیستەمداو بەئاشکرا نارەزایی دەربڕین لەدیموکراسی هەرمایەوەو، کەسانی فاشیستی وەك مۆسۆلۆنی سەرۆکی ئیتاڵیا لەنیوەی یەکەمی سەدەی بیستەمدا رەفتارەکانی روون‌و ئاشکران بۆ دژایەتیکردنی دیموکراسی‌و ئازادیی مرۆڤ. . هتد. دواتر نووسەر هەر لەم تەوەرەیەدا باس لەرۆڵی بەدیموکراسیبوونی کۆمەڵگاو کاریگەرییان بەسەر زۆر لەدەوڵەتە دیکتاتۆرەکان دەکاو سەپاندنی رژێمی دیموکراسی‌و پارلەمانی بەحوکمێکی حەتمی دەزانێ.

* * *

بەشی دووەمی کتێبی "دیموکراسی لەرووی مێژوویی‌و تیۆرییەوە"، تەرخانکراوە بۆ قسەکردن‌و تاوتوێکردنی چەمکی دیموکراسی لەرووی تیۆرییەوەو نووسەر ئەم بەشەی بەسەر چەندین تەوەرەدا دابەشکردووە. .

تەوەرەی یەکەمی ئەم بەشەی ئەم کتێبەی ئانتۆنی ئاربلاستەر تەرخانکراوە بۆ خستنەرووی دیموکراسی وەکو حکومەتی خەڵك کە ئەمەیش یەکێکە لەپێناسەکانی کە بۆ دیموکراسی کراوەو زۆر بیرمەندو فەیلەسووف لەسەر ئەم ناساندنەی دیموکراسی هاوبۆچوونن کە دیموکراسی حکومەتی خەڵکەو لەمبارەیەوە، نووسەر ئاماژە بەوە دەکا: ئەوەی بەدیموکراسیی راستەوخۆ ناودەبرێ، بەو چەشنەی کە لەئەسینای کۆندا هەبووە، بەشێوەیەکی سەرسوڕهێنەرانە کۆتایی بەو جیاوازییە هێنا، واتا جیاوازیی نێوان حکومەتو خەڵك، واتا لێرەدا نووسەر پێیوایە لەدیموکراسیی راستەوخۆدا چوارچێوەیەك فەراهەمدەکرێ کە تیایدا حکومەتو ئازادیی تێکەڵاودەبنو لەمبارەیەیشەوە نووسەر دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی هەر لەبەر ئەو تێکەڵاوبوونەبوو فەیلەسووفی ناسراوی فەڕەنسی "جان جاك رۆسۆ" لەکتێبی "پەیمانی کۆمەڵایەتی"دا، پلاری لەدیموکراسیی بریتانیا گرتو بڕوایوابوو خەڵکی بریتانیا "تەنها لەو کاتەدا ئازادن کە بەشداری لەهەڵبژاردنی ئەندامانی پارلەماندا دەکەنو هەر دوای ئەوەو دوای هەڵبژاردنی ئەندامانی پارلەمان، دووبارەدەبنەوە بەکۆیلەی جاران، هەربۆیە رۆسۆ پێیوابووە ئەو هەڵبژاردنە بایەخی نییە".

هەر لەمبارەیەوەو سەبارەت بەخەڵكو حکومەت یان حکومەتی خەڵك کە ئەم تەوەرەی ئەم بەشە تیۆرییەی بۆ تەرخانکراوە، نووسەر بڕوایوایە: کاتێ مرۆڤ مافی خۆی سەبارەت بە حوکمڕانیکردن بەسەر خۆیدا دەگوازێتەوە بۆ کەسێکیتر، تەنانەت ئەگەر ئەو کەسە نوێنەریشبێ، ئیدی مرۆڤ کە ئەو کارە دەکا ئازاد نابێ، هەربۆیە رۆسۆ پێیوابووە حاکمییەت بەشێوەیەکی لەدابڕان نەهاتوو هی خەڵکەو ئەوەی لەوبارەیەوە گرنگە تەنها دەربڕینی چۆنیەتی پاراستنو پیادەکردنیەتی.

هەر لەم تەوەرەیەی ئەم بەشەدا، نووسەر باس لەئیرادەی هەمووانو ئیرادەی گشتی دەکاو پێیوایە ئاسان نییە ئەوەمان قەبوڵبێ کە دانی مافی ڤیتۆ بەتاکەکان یان گروپە کەمایەتییەکان، جگە لەهەلومەرجی زۆر نائاسایيو تایبەت، ئامرازێکی دیموکراتیكبێ . بەو مانایە ئەگەر هەر کەسو بەگوێرەی بەرژەوەندی یان ئارەزووەکانی خۆی دەنگبدا، یان بڕیارێك وەربگرێ، مەرج نییە ئەوە بەرژەوەندیی هەمووان یان بەرژەوەندیی زۆرینەی لێبکەوێتەوە. ئەم بۆچوونەی نووسەر سەد دەرسەد راستە، نەوەك مەرجنییە بەڵکو بەدڵنیاییەوە، هەروەك چۆن زۆربەی دەروونناسان هاوڕان، مرۆڤ بوونەوەرێکی خۆپەرستەو بەدوای بەرژەوەندییەکانی دەکەوێ" کە ئەمەش وادەکا بەرژەوەندیی کەسێك، بۆ کەسێکیتر جیاوازبێ، تەنانەت هەندێ جار دژ بەیەکیشبن، کە مومکین نییە رژێمی دیموکراسیش بتوانێ تەواوی بەرژەوەندییە جیاو دژ بەیەکەکان بهێنێتە دی. هەربۆیە، دواجار نووسەر پێیوایە: تەنانەت یەکێتیی تێڕوانینیش زامنو دەستەبەری هێنانەدیی چاکەی گشتی یان هاوبەش نییەو لەمبارەیەیشەوە نووسەر دەگەڕێتەوە بۆ "جان جاك رۆسۆ" کە پێیوابووە: بڕیارەکانی زۆرینە، یان ئەو بڕیارانەی بەزۆرینە دەدرێن، مەرج نییە پەسەندبن.

* * *

تەوەرەی دووەمی ئەم بەشە تیۆرییەی کتێبی "دیموکراسی. . " بۆ تاوتوێکردنی حکومەتی زۆرینە تەرخانکراوە. .

لەم تەوەرەیەدا، نووسەر جارێکیتر جەخت لەوە دەکاتەوە کە بەیەکسان دانانی ئیرادەی خەڵك یان ئیرادەی زۆرینە، دەشێ پاساوێك بێ بۆ سنووردارکردنی مافی سیاسی، هەربۆیە جارێکیترو لەم تەوەرەیەدا سەبارەت بە حکومەتی زۆرینە، نووسەر دەگەڕێتەوە بۆ ئەو بۆچوونە رۆسۆییەی کە کەمینە حوکمڕانی بەسەر خۆیدا ناکا، بەڵکو زۆرینە حوکمڕانیی بەسەردا دەکاو لەم سۆنگەیەیشەوە ئەوە ئاشکرادەبێ کەمینە لەسایەی حوکمڕانیکردنی زۆرینەدا ئازادنابێ، واتا کاتێك رێکەوتنێکی گشتی بەگوێرەی بنەمای دیموکراتیك نەبێ، ئەوا دەبێ مەسەلەکان بەگوێرەی ئیرادەو ئارەزووەکانی زۆرینە تاووتوێو رێکبخرێن. هەربۆیە، لەمبارەیەوەو بۆ خستنەرووی ئەو سیستمە کە تیایدا مافی کەمینەیش پارێزراودەبێ، نووسەر بەپاڵپشتیی بۆچوونێکی "رۆبێرت پاوڵ وۆلف" دەگەڕێتەوە بۆ ئەو دەرئەنجامەی کە تەنها لە کۆمەڵگای ئانارشیستیدا ئازادی یان

سەربەخۆیی تەواوی هاووڵاتیان پارێزراودەبێ. هەربۆیە، لەکۆتاییەکانی ئەو تەوەرەیەدا نووسەر دەگاتە ئەو ئەنجامەی: چەمکی "خەڵك" نابێ تەنها وەك زۆرینەیەکی خەڵکەکە لێکبدرێتەوەو بژمێردرێ‌و بەهەمان شێوەیش ناکرێ "حکومەتی خەڵك" بەحکومەتی زۆرینەو دواجار نوێنەرانی ئەو زۆرینەیە بزانرێ، چونکە گروپە کەمینەکانیش بەشێکن لەخەڵك‌و دەبێ بەرژەوەندیی‌و تێڕوانین‌و بیروباوەڕیان لەبەرچاوبگیرێ. ئەمە سەرباری ئەوەی لەمبارەیەوە نووسەر پێی‌وایە: مەرج نییە ئەم حاڵەتە هەموو جارێ مەیسەربێ، چونکە هەمیشە گەیشتن بەرێکەوتنێکی گشتی لەنێوان ڕێبازو میتۆدە تەواو لێکجیاوازەکاندا مەیسەرنابێ‌و دەبێ بژاردەیەکی لێبگیرێ. . هەربۆیە، دواجار ئانتۆنی ئاربلاستەر لەم تەوەرەیەدا دەگاتە ئەو بڕوایەی: هەر حکومەتێکی دیموکراتیك کە گروپە نەتەوەیی، مەزهەبی‌و سیاسییەکانی تیادا هەمیشە کەمینەبن‌و لەئۆپۆزیسیۆندابن، دەشێ حکومەت ڕەوایی خۆی لەرووی دیموکراسییەوە لەدەستبدا.

* * *

تەوەرەی سێیەمی ئەم بەشەی کتێبی دیموکراسی، تەرخانکراوە بۆ تاوتوێکردنی بەرابەری‌و بەرژەوەندییە گشتییەکان لەسیستمی دیموکراسی‌داو نووسەر پێی‌وایە: دیموکراسی بریتی‌نییە لەهەمەڕەنگیی فراوان‌و بێڕادە لەکۆمەڵگادا، بەڵکو دیموکراسی پێویستی بە بونیادێکە، نەك هەر بەها هاوبەشەکانی، بەڵکو ئەزموونی هاوبەشیش لەخۆبگرێ، بەجۆرێ خەڵك هەست بەو پابەندی‌و وابەستەییە بەرانبەر بە سیستمی سیاسیی پەیوەست بەخۆیان‌و متمانە بەشێوەو کارکردەکانی بکەن.

هەر لەم تەوەرەیەداو سەبارەت بە بەرابەری‌و بەرژەوەندییە گشتییەکان، نووسەر باس لەوە دەکا: "نابێ هیچ جیاکارییەکی دیاریکراو لەنێوان بەرابەریی کۆمەڵایەتی‌و ئابورییدا بکێشرێ". ئەمە لەکاتێکدایە نووسەر باس لەوەدەکا:" نابەرابەریی لەسامان‌و دەسەڵاتی ئابوریدا، جۆرێکە لەنابەرابەریی سیاسی‌و ناکۆکە لەگەڵ بنەمای بەرابەریی سیاسی کە خۆی لەدروشمی "یەك کەس" یاخود "یەك دەنگ"یدا دەنوێنێ". بەو مانایەی هەموو شێوەکانی تری نابەرابەریی کۆمەڵایەتی‌و نەژادیی لەگەڵ بنەمای بەرابەریی سیاسییدا ناکۆکن. هەربۆیە، نووسەر لێرەدا جەخت لەوە دەکاتەوە: نابێ بنەمای دیموکراتییانەی بەرابەریی سیاسی، تەنها بە مانای بەرابەریی لەپرۆسەی دەنگدان لەبەردەم سندوقەکانی دەنگداندا بێ. .

هەر لەم تەوەرەیەداو سەبارەت بەئەرکی دەوڵەت لەنابەرابەرییدا، نووسەر باس لەوە دەکا: هەمیشە لەکۆمەڵگا جیاجیاکاندا دەوڵەمەندو هەژار هەن کە بەرژەوەندییەکانیان لەگەڵ یەکتریدا ناکۆکن‌و لەمبارەیەوە ئەرکی دەوڵەت ئەوەیە هەردوولا بەوە رازیبکا پێکەوە بژین‌و داخوازییە رەواکانیشیان دەستەبەربکا. .

* * *

چوارەمین تەوەرەی ئەم بەشە تیۆرییەی کتێبی "دیموکراسی. " تەرخانکراوە بۆ خستنەرووی نوێنەرایەتی‌و هەروەها دیموکراسیی راستەوخۆو لەم تەوەرەیەداو لەناساندنی نوێنەرایەتی یاخود نوێنەردا، نووسەر دەگەڕێتەوە بۆ پێناسەیەکی سیاسەتمەداری بریتانی "ئەنۆرین بیڤان" کە یەکێکبووە لەپێشەوایانی باڵی چەپڕەوی ناو پارتی کرێکارانی بریتانیاو رۆژنامەی "تریبیوّن"ی دەرکردووەو لەهەڵبژاردنەکەی ساڵی 1945ی بریتانیادا پارتەکەی سەرکەوتنی بەدەستهێناوەو بووە بەوەزیری تەندروستی، ئەو پێناسەیەیشی کە بۆ نوێنەری کردووەو لێرەدا نووسەر ئاماژەی‌پێکردووە، بەمجۆرەیە:

"نوێنەر" ئەو کەسەیە کە لەمەوقیعێکی دیاریکراودا بەجۆرێ هەڵسوکەوت دەکا کە ئەو رەفتارەی زۆر لەرەفتارو هەڵسوکەوتی ئەو کەسانەوە نزیکە کە ئەویان هەڵبژاردووە". بۆیە، لەم پێناسەیەی ئەنۆرین بیڤانەوە بۆ نوێنەرو نوێنەرایەتی، نووسەر لەم تەوەرەیدا دەگاتە ئەم بڕوایە: هەڵبژاردن تەنها بەشێکی نوێنەرایەتییەو ئەوکاتە دەگۆڕێ بۆ نوێنەرایەتییەکی تەواو کە کەسی هەڵبژێرراو بەهەمان ئاوازی ئەو کەسانە لێیدا کە ئەویان هەڵبژاردووە.

هەر لێرەدا، هەروەك چۆن نووسەر خۆیشی جەختی لێدەكاتەوە، بایەخی بە دوو خاڵ داوە، كە یەكەمیان ئەوەیە: ئەگەر بەو ئەنجامەیش بگەین دیموكراسیی نوێنەرایەتی لەبارودۆخ و رەوشی هەنووكەی كۆمەڵگا هاوچەرخەكان باشترین جۆری دیموكراسییە كە فەراهەمبكرێ، ئەنجامدانی تەواو یان بنەمای نوێنەرایەتی لەگەڵ ئەوەی كە ئێستا (واتا كۆتاییەكانی سەدەی بیستەم) لەدامەزراوە سیاسییەكاندا رەنگیانداتەوە مەودایەكی زۆری هەیە.

خاڵی دووەم كە نووسەر لەم تەوەرەیەی ئەم بەشەی كتێبەكەیدا بەلایەوە گرنگە قسەی لەسەربكا، ئەوەیە: دەرفەتی بەدیهێنانی فراوانی دیموكراسیی راستەوخۆ زۆر زیاترە لەوەی كە لەحاڵی حازردا باوەو هەندێ لەو گۆڕانكارییە تازانەی تەكنەلۆژیا، جێبەجێكردنیانی بەبەراورد بەسەدەیەك لەمەوبەر ئاسانتركردووە، بەڵام بەپێچەوانەی ئەو رەوشەوە دیموكراسیی راستەوخۆ لەزۆربەی كۆمەڵگا هاوچەرخەكاندا ئامادەییەكی كەمی هەیە" كە ئەوەیش هۆكارەكەی زیاتر سیاسییە وەك لەوەی تەكنیكیی‌بێ.

*   *   *

"رەزامەندی، ئازادی، دیالۆگ" پێنجەمین تەوەری ئەم بەشەی كتێبی "دیموكراسی. . "یە" كە تیایدا نووسەر لەروانگەی خستنەرووی ئەو سێ چەمكەوە زیاتر لەرووی تیۆرییەوە چەمكی دیموكراسیمان پێ‌دەناسێنێ، بۆ نموونە لەقسەكردنیدا لەسەر رەزامەندیی و دواجار ئازادیی و پەیوەندییان بە دیموكراسییەوە، نووسەر باس لەوە دەكا: دەنگدانی خەڵك بۆ ئەوەی دەسەڵات و مافەكانی خۆی لەناوببات، ناشێ بەهەنگاوێكی دیموكراتییانە لێكبدرێتەوە، وەك ئەوەی كە ئەگەر مرۆڤ ئازادانە چاو لەئازادیی خۆی بپۆشێ واتا رەزامەندبێ، ئەوا وەك كەسێكی ئازاد دەمێنێتەوە. لەمبارەیەوە نووسەر، رەخنە لەو جۆرە هەڵوێستانە دەگرێ و پێی‌وایە: ئەو چاوپۆشینە لەئازادی، هەنگاوێكی ئازادانە نییەو بۆ ئەوەیش نییە كە دیموكراسی درێژە بەژیانی خۆی‌بدا، هەروەها لەپێناو ئەوەیشدا نییە كە دەبێ دەسەڵات لەلای خەڵك بمێنێتەوە. . بۆیە، ئەگەر خەڵك ئازادانەو بەمەیلی خۆیشیان ئەو دەسەڵاتە لەخۆیان بسێننەوە، با ئەو هەنگاوە لەلایەن خەڵكیشەوە پێشوازی‌لێبكرێ، ناكرێ بەهەنگاوێكی دیموكراسییانەی دابنێین.

سەبارەت بە چەمكی ئازادیی و كاریگەریی لەرژێمی دیموكراسییدا، لەم تەوەرەیەدا نووسەر دەگاتە ئەو ئەنجامەی: ئەگەر تەنانەت پێناسە سنووردارەكانی دیموكراسیشمان قەبوڵبێ، پێشمەرجی ئازادی بۆ دیموكراسی، پێشمەرجێكی تەواو دروستەو ناكرێ فەرامۆشبكرێ و سەبارەت بەچەمكی "دیالۆگ"یش، نووسەر پێی‌وایە: دیالۆگ نیشانەی قەبوڵكردنی رادەیەكە لەئازادی.

هەر سەبارەت بەم سێ چەمكە كە پەیوەندیی راستەوخۆیان بەخەڵكەوە، یاخود هاووڵاتیانەوە هەیەو دواجار رۆڵی گرنگیان هەیە لەهێنانەدیی رژێمێكی دیموكراسییدا، لەم تەوەرەیەدا نووسەر ئاماژە بەوەدەكا: لەدیموكراسییدا خەڵك، نەك دەوڵەت و پارلەمان، حوكمڕانیدەكەن، بۆیە ئەركی دەوڵەت قەبوڵكردن و بەجێگەیاندنی خواستی خەڵكییە.

*   *   *

دوایین تەوەرەی ئەم بەشە تیۆرییەی كتێبی "دیموكراسی. . "ی "ئانتۆنی ئاربلاستەر" تایبەتە بەئەنجامگیرییەكانی نووسەر كە لەمیانەی لێكۆڵینەوەكەیدا سەبارەت بەدیموكراسی لەرووی مێژوویی و تیۆرییەوە پێیگەیشتووە. .

لەمیانەی ئەم ئەنجامگیرییەدا، لێكۆڵیار جەخت لەوە دەكاتەوە: ئەگەر ئەو هەڵێنجانە لەو لێكۆڵینەوەیەدا كە سەبارەت بەدیموكراسی خراونەتە روو دروستبن، ئەوا هێشتا دیموكراسی لەناو بەرنامە سیاسییە نوێیەكاندا كارێكی نیوە ناچڵە تا ئەوكاتەی كە مافی دەنگدانی گشتی دەستەبەردەكرێ، یان ئەوكاتەی هەڵبژاردنی جەماوەری دەبێتە بەشێكی گرنگی سیستمی سیاسی، هێشتا لەگەڵ هاتنەدیی تەواوی دیموكراسی مەودایەكمان هەیەو لەرووی لۆژیكیشەوە دەبێ ئەو دەستكەوتە گرنگ و پڕ بایەخە وەك یەكەمین هەنگاو لەپرۆسەی هێنانەدیی كۆمەڵگایەكی تەواو دیموكراتیكدا بنرخێنرێن.

هەر لەم ئەنجامەی لێکۆڵینەوەکەیدا، لێکۆڵیار دەگاتە ئەم بڕوایە: لەبنەمای دیموکراسییدا، لۆژیکێك هەیە کە ئەویش سۆشیالیزمە. هەروەها لێرەدا لێکۆڵیار دەگاتە ئەو ئەنجامەیش: ئەگەر بمانەوێ کۆمەڵگایەکی دیموکراتیك بهێنینەدی، کارو هەنگاوێکی زۆر ماون کە دەبێ ئەنجامیانبدەین. هەروەها پێیوایە: کاڵفامییە ئەگەر پێمانوابێ دیموکراسییە خۆرئاواییەکان تاکە خاوەنی دیموکراسیین‌و ئەزموونێکی لەباریان لەو بوارەدا هەیە. بەو مانایەی ئەمڕۆکە هەندێ وڵات لەهەندێکی تریان دیموکراتیترن، بەڵام ئەگەر پێوەرە راستەقینەکانی دیموکراسی بەکاربێنین، رەنگە هیچ کامیان ئەوەندە دیموکراتیك نەبن.

دواجار دەشێ ئاماژە بۆ ئەوەیش بکەین: ئەم لێکۆڵینەوەیەی "ئانتۆنی ئاربلاستەر" بەپاڵپشتیی زیاتر لە (100) سەرچاوەی ئینگلیزی نووسراوەو بەزمانێکی پاراو و لەفارسییەوە کراوە بەکوردی‌و بەچاپێکی جوان‌و لەلایەن بەڕێوەبەرێتیی خانەی وەرگێڕانی سەر بەوەزارەتی رۆشنبیرییەوە چاپکراوە" کە شایانی دەستخۆشییەو کتێبەکەیش ژمارە سپاردنی (354) ی وەزارەتی رۆشنبیری حکومەتی هەرێمی کوردستانی پێدراوە.

تێبینی کوردستان نێت:

ئەم نووسینە بیروبۆچونی نووسەرەکەیەتی، کوردستان نێت لە ناوەڕۆکەکەی بەرپرسیار نییە.